

5. Закон України “Про загальну середню освіту” //Інф зб. Міносвіти України, 1995. – № 15,– Розділ ІУ–У.

В статье раскрываются сущностные и специфические характеристики феномена духовно-ценностного влияния подготовки молодых людей относительно обучения самосохранению. Автор отмечает важность формирования духовно-ценностных качеств в процессе обучения в заведениях образования Украины.

Ключевые понятия: здоров'ясохраняющие технологии, самосохранение, основы здоровья, методика базовых школьных дисциплин, духовно-ценностные показатели.

In the article essential and specific descriptions of the phenomenon of spiritual and value influence of youth preparation concerning self-preservation training are disclosed. The author accentuates the importance of spiritual and value qualities development in the process of training in the educational establishments of Ukraine.

Key concepts: health saving technologies, self-preservation, basics of health, methodology of base school disciplines, spiritual and value indicators.

Горяна Л.Г. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії і освіти дорослих Державного навчального закладу «Університет менеджменту освіти» Національної Академії педагогічних наук України, Президент Міжнародної Академії культури безпеки (м. Київ, Україна)

Рецензент – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор М. Б. Євтух

УДК [37.015.31:17.022.1] – 053.67:654.197

ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ЧИННИК ВПЛИВУ НА ДУХОВНО-МОРАЛЬНИЙ СВІТ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Т. О. Дейнегіна

У статті розглядається специфіка впливу телебачення початку третього тисячоліття на духовно-моральний світ сучасної молоді.

Ключові слова: духовно-моральний світ, телебачення, телевплив.

Австралійські вчені прийшли до висновку, що перегляд телепередач по ефекту можна було порівняти з іншими факторами хронічних недуг – відсутністю фізичної активності, курінням і ожирінням. Кожна година, проведена навлежачому положенні перед телевізором, віднімає у людини 22 хвилини життя. Це з'ясували австралійські вчені, проаналізувавши дані Національного бюро статистики і інформацію про діабетиків та інших хворих, пише Business Line [11].

Тенденції позитивні і тенденції негативні в телебаченні відверто протистоять одні однім. Невпинні кроки науково-технічного прогресу, тотальної комп'ютеризації, запровадження цифрового формату й новітніх технологій все відчутніше перетворюють найвидатніший винахід людства – телебачення – у загрозу фізичному здоров'ю, суттєвого скорочення життя людини, але й у зброю масового знищення наших душ, інтелекту, спілкування, психічного здоров'я. Науковці й мистецтвознавці, журналісти й психофізіологи тощо доводять життєву необхідність регуляції дії телебачення як особливого чинника впливу на духовно-моральний світ сучасної молоді. Відверта боротьба за рейтинги та «прайм-тайм» час на телеканалах унеможлиблюють виховну, освітню, морально-естетичну і т. і. функції, що були притаманними телебаченню перших його десятиліть. Сьогодні як ніколи гостро постають у нашому суспільстві проблеми не тільки професійної, але й соціально-державної відповідальності перед суспільством телебачення як особливого чинника впливу на морально-духовний світ молоді.

Батьки, вчителі та педагоги все наполегливіше акцентують увагу на появі тривожно-депресивного стану у дітей та молоді, навіть якщо їх сімейне оточення має статус «благополучного», на стресово-пригніченому стані, відсутності радості, вміння комусь співчувати тощо. Усе переконливіше звучать обвинувачення на адресу телебачення, з яким почали пов'язувати несподіване виникнення проявів ворожості до батьків, які намагаються обмежити час «сидіння біля телевізора». До специфіки телевпливу на сприйняття молоддю морально-етичних та загальнолюдських цінностей, на формування духовного та загально-освітнього рівня людини, багатогранної особистості, або навпаки – можливості знищення Людини в людині, перетворення телеглядача в «юзера», «користувача», «споживача» і т. і. зверталися в різні роки ХХ сторіччя, вітчизняні і зарубіжні дослідники: В. С. Саппак, Е. Г. Багіров,

Г. В. Кузнецов, Р. А. Борецький, О. Я. Юровський, В. Л. Цвік, С. О. Муратов, М. І. Скуленко, Л. С. Гуревич, Брус Льюїс, Уолтер Кронкайт, Ерік Фіхтеліус тощо. Феномен телебачення в жанрі ток-шоу, реаліті-шоу та специфіка впливу телебачення на глядача третього тисячоліття привертає увагу сучасних дослідників телевізійного простору – це В. Горпенко, В. Різун, Т. Салюк, Н. Формановська, Р. Ширман, К. Цибулько та інші. Не можна не згадати психофізіологічні дослідження в роботах Л. Новицької, Дж. Раймонда, С. Щербакова, журналістсько-мистецькі дослідження медіа підсумків першого десятиліття ХХІ століття, зроблені шеф-редактором порталу «Телекритика» Наталією Лігачовою, Отаром Довженком про 10 років відносин між ЗМІ і владою [4], екскурс в історію боротьби за громадське телебачення Отара Довженка та Андрія Деркача [2], розвідка Наталії Петрової із історії українського медійного законодавства, суб'єктивний погляд Ігоря Куляса на розвиток українських теленовин останнього десятиліття, спогади-асоціації Михайла Бриниха продесятиліття розважального (і не тільки) телебачення [1], огляд Наталії Данькової про десятирічну історію адаптації міжнародних форматів на українському телебаченні, культурологічні дослідження Олега Вергеліса, Ігоря Куляса, Євгенія Кисельова, Миколи Княжицького та ін.

Аналіз літератури, присвяченої телебаченню як особливому чиннику впливу на морально-духовний світ сучасної молоді показав, що в існуючих визначеннях теоретично-практичних досліджень сучасної парадигми телевізійного впливу на молодого телеглядача поки що не можна вважати фундаментальними і всюдисущими масштаби дослідження феномену специфіки «екранної творчості» на телебаченні та особливого впливу Електронної Музи на духовно-моральний світ молоді.

Балансування телеканалів поміж комерційно-рейтинговими реаліями сучасного телевізійного процесу й моральністю, загальнолюдськими цінностями й боротьбою за виживання в конкурентній боротьбі за телемережі і т. д. зобов'язує на державному рівні вивчити, дослідити, проаналізувати феномен телебачення як особливий чинник впливу на формування інтелекту і менталітету, моральний образ прийдешнього покоління, виробити громадський «імунітет», інструментарій «протидії» щодо шкідливого, навіть руйнівного впливу сучасної телепродукції на молоді, ще не сформовані,

душі, не дати проникнути в них страшному вірусу бездуховності, жорстокості, безпам'ятства.

Вихід з ситуації, що склалася у медіапросторі, має шукати і знаходити кожен, хто бере на себе відповідальність «входити» в квартири з екранів телевізорів або просто в будь-якій формі причетний до створення телевізійної продукції.

Екранна специфіка не звільняє тележурналіста від «генетичних» функцій журналістського процесу. «Журналістика (від фр. *journal* – щоденник, *jour* – день; сходить до лат. *diurna* – щоденний) – одне з важливіших соціальних явищ сучасного життя, вид масово-інформаційної діяльності, який забезпечує безперебійний взаємозв'язок поміж особистістю, групою людей та суспільством в цілому, а також поміж різними суспільними сферами й навіть між поколіннями» [10, 6]. Специфіка телебачення початку третього тисячоліття та самих механізмів його комунікативного акту з глядачем обумовили значну трансформацію суті явища спілкування. Природні механізми взаємовідносин між людьми в результаті були значно викривлені та адаптовані під потреби телеканалів. В колах авторитетних дослідників сфери телевізійної комунікації з'явилась думка про реальне телебачення як замітник чи сурогат людського спілкування. Таким чином, на сучасному телевізійному просторі виник принципово новий жанр, який отримав назву «реаліті-шоу» і суттєво змінив морально-ціннісні орієнтації чисельних своїх прихильників.

Як до типового прикладу можна звернутися до популярного телециклу «Міняю жінку» — це українська адаптація британського реаліті-шоу *Wife Swap*, перший сезон якого транслювався на телеканалі 1+1 щопонеділка з 8 березня 2010 року, ось вже четвертий сезон «диктує» або навіть нав'язує «віртуально-екранні» правила гри не тільки учасникам програм, але й глядачам, які свідомо чи підсвідомо перетворюються теж в «тиражованих» носіїв рейтингових потреб. Це переконливо доводять своєрідні телевізійні післямови – документальні фільми «Життя після обміну», з розповідями, схожими на звіт про «зроблену роботу», аналізом «нових» форм сімейних стосунків, узагальненням чужого досвіду або «коректив», внесених в життя сімей після проекту. Боротьба за рейтинг (тобто за душі глядачів...) вимагає постійних пошуків, оновлень й навіть нісенітниць. «Особливістю другого сезону був інтернаціональний обмін учасниками, який відбувався між Україною та Італією, Україною й

Болгарією, Україною та Сербією, а також між Україною та Польщею. (Рейтинг 3,4%, частка 9,1%, аудиторія 18+, 50 тис+)» [7]. Третій сезон розпочався 15 лютого 2011 року і тривав до 31 травня 2011 року, та передбачав у собі обмін мамами з різних міст, країн та континентів тощо.

Можна стверджувати: якщо протягом перших десятиліть телевізійної ери життя диктувало пріоритети, смаки, моральність і т. і. екранним персонажам, то сьогодні є всі підстави казати про зворотний процес. Не можна не брати до уваги і те, що інформаційні повідомлення телефіру сприймаються мозком, але телепередача, розрахована на емоційно-почуттєве сприйняття, робить свою дію на рівні підсвідомості, інколи залишається не усвідомленою розумом, але такою, що зробила свою життєдайну або руйнівну справу...

Навіть тільки назви статей, розміщених на Інтернет-порталі «Телекритики» дають уявлення про «різноманітність» ефірної продукції сучасного телебачення й наразі «неочікуванність» її «впливу на духовно-моральний світ сучасної молоді»: *Андрій Малахов залишає «Про життя» // 27.06.2012; Ви з ким, хохли? // 22.06.2012; Пришій кобилі джаз // 08.06.2012; Пороблено «Пердолом» // 29.05.2012; «Про життя» стартувало із середніми показниками, але його дивились краще за «Говорить Україна» // 29.05.2012; Зіркова утилізація талантів // 18.04.2012; Жодного слова про педофілію // 12.04.2012; Теологія тележорстокості // 04.04.2012; Або об'єктивна, або реальність // 30.03.2012; Сповідь телегрішника // 20.03.2012; Дискредитація брехні // 15.03.2012; «Жук на жопі» // 02.05.2011; Де ти, Інстіторісе? // 18.02.2011; Гештальт полового вопроса // 17.02.2011; Ремеслом по пальцях // 10.02.2011; Троль як виробник // 15.10.2012; Гомофобія до парламенту доведе? // 12.10.2012; Реклама «Інтера» викликала скарги щодо образи віруючих // 12.10.2012; Ірена Карна: Тепер я погрожу московським зіркам... // 12.10.2012 і т. д.*

Отже, можна констатувати, що телевізійна комунікація трансформувалась у новий спосіб взаємодії людей. Завдяки телекомунікації спілкування на просторово-часовій відстані відображає структуру суспільства і виконує соборну функцію. З іншої точки зору, телебачення створює другу реальність, яка необхідна індивідові, аби зберігати рівновагу в реальному світі. Воно допомагає людині миттєво перенестися в будь-яку точку земної кулі; дає більшу свободу вибору

інформації, ніж газети, журнали; надає людині можливість переживати емоції і враження, яких вона позбавлена в житті.

Кризові явища в духовному житті знаходять своє відображення на телеекранах країни, яке передує подвійному подальшому відповідному впливу на отримувачів телевізійної продукції. Спілкуючись з читачами на сайті «Главред» (06.02.12 // 09:53), член Національного комітету з Шевченківських премій України, найвпливовіший театральний критик країни, відомий публіцист, культурний оглядач тижневика «Дзеркало тижня», заслужений журналіст України Олег Вергеліс на запитання: «Якщо оцінити динаміку того, як змінювався контент українських телеканалів за роки незалежності, то, по-вашому, відбувається – прогрес чи навпаки?» – відповів, – «Технологічний, безумовно, прогрес, а моральний і художній – безумовно, регрес». – Але, розмірковуючи над питанням, якою виросте дитина, що виховується виключно на ТБ-передачах і мультфільмах українського виробництва, Олег Вергеліс зазначив: «Програми українського телебачення є різні. Є потворні – дитина виросте монстром, якщо буде їх дивитися. Але ми ж на них росли, але монстрами не стали. Значить, українське телебачення було здатне пропонувати глядачеві гуманні, добрі і людяні програми» [5].

М. Бриних, звертаючись до програми «Про життя», позначає, Що «проект «Інтера» плекає ненависть, а ведучий Андрій Пальчевський готовий до побиття камінням, як ніхто. Шаленими темпами набирають свої рейтинги барвисто-гучні шоу, змагаються в своїй теленеспроможності «зірки» екранів, екстрасенси, чаклуни («Велика різниця по-українськи», «Світське життя», «Козирне життя», «Зірка + зірка», «Народна зірка» і т. д., і т. п.), залишаючи справжнє життя, справжні почуття, справжні цінності десь поза телевізійною увагою, бо той ефірний простір, що не заповнили пародії, аморальність з блюзнірством або бажання отримати незароблені гроші чи подарунки як псевдожиття, яке закінчується як тільки зникає у студії світло софітів... Автори проекту «Дорослі діти» пішли шляхом візуального насильства над будь-якою природністю й украли в дітей найцінніше – їхню безпосередність. А на сусідньому телепросторі – на каналі СТБ – «зірковою утілізацією талантів» позначає Михайло Бриних «головне шоу країни», підкреслюючи, що «а в «Зірковому ринзі» все було по-скромному, як у бетономішалці» [2].

Телебачення, яке ще недавно так поетично величалось Електронною Музою, виявилось, як підкреслює Юрій Макаров, «заручником фінансової неспроможності рекламного ринку і, намагаючись жити за законами грошей, а не за законами театру, вимушено йти по найпростішій дорозі, по суті чи найпростішій на сьогоднішній день». Можна, напевно, сьогодні знайти інвестиції в телевізійний процес. Але це більшою мірою буде зроблено завдяки свідомості, добродійності, тому що гроші, які будуть вкладені в телебачення, повернуться років через п'ять. І те: повернуться чи ні – незрозуміло! А сьогоднішній український бізнес як і раніше сидить на коротких грошах: вклав – вийняв! Причому, деколи краще навіть і не вкладати – є у нас таке. Тому до тих пір, поки український глядач дивиться таку продукцію і його не поверне, а український телевізійний бізнес не в змозі придумати і фінансувати щось інше, ось цей тілесний низ буде на екрані...» [6].

Але, внаслідок відвертої погоні за пресловутим рейтингом, комерційними або корпоративними і т. і. інтересами, у свідомості нашої, іноді, як не прикро, морально неозброєної, молоді вибудовується модель «такого суспільства», в якому «немає» порядних людей, моральності, нормальних родин... Бо, може комусь здатися, якщо на телеспівідях обов'язковими є якісь «трикутники» (а то й «чотири-, п'ятикутники»...), коханки чи коханці, «ненормативні стосунки» – то вже немає сенсу думати чи мріяти про нормальні людські стосунки, про «звичайну» сім'ю, про ОДНУ (!) кохану...

Час згадати, що в умовах, «коли відсутність майбутнього набуває ознак стабільності, діти перетворюються на живий докір, – і це дратує. Та вихід завжди є. Майбутнє – хоч і дуже хитра штука, але воно починається не завтра, а таки сьогодні. Тобто, якщо мислити у практичній площині, підготовка до відсутності майбутнього має починатися з ліквідації теперішнього» [1].

Телебачення – особливий чинник впливу на формування способу життя молоді: безпосереднім об'єктом дії ефірної продукції є як окремий індивід, так і велика група людей, що становлять аудиторію для того чи іншого конкретного напрямку телевізійного мовлення, видовищна специфіка якого «працює» не стільки на інформаційному, скільки на емоційно-почуттєвому рівні, який (іноді навіть без слів) приречує на

«продиктовані» екраном способи життя та праці, стиль поведінки, манеру спілкування тощо і, головне, поняття про загальнолюдські цінності.

«Не варто забувати, – підкреслює Єгор Бенкендорф, генеральний директор Національної телекомпанії України, – щотелебачення має не лише інформувати людей, але і нести соціальне навантаження. Завдяки телебаченню формується світогляд суспільства, вміння співпереживати, аналізувати події, розуміти процеси, що відбуваються в суспільстві. Звичайно, вгонити за рейтингами і рекламними грошима можна швидко скотитися до самого низькопробного контенту. Але тоді і суспільство буде перетворюватися в збирище дебілів» [7, 87].

Дуже багато залежить від керівників каналів. Якщо є розуміння соціальної відповідальності, то буде дотримуватися правильний баланс між розважальними та серйозними соціально спрямованими програмами. А це є питання державного значення.

Література

1. Бриних М. Жодного слова про педофілію / М. Бриних // Телекритика. – К., – 2012.
2. Бриних М. Зіркова утилізація талантів (Вторинність – це ознака інших) / М. Бриних. – [Електронний ресурс]. – Доступ до джерела: <http://www.telekritika.ua/brynykh/2012-04-18/71284>
3. Деркач А. Громадська мрія / А. Деркач, О. Довженко // Телекритика. – К., – 2011.
4. Довженко О. À la guerre comme à la guerre / О. Довженко // Зеркало недели. Україна. – К., 12–19 октября 2012, № 36.
5. Майная Н. Олег Вергеліс: «Москва скоро потеряет статус театральной Мекки» / Н. Майная, Интернет-портал «Главред», 06.02.12 .
6. Макаров Ю. Заручники фінансової неспроможності / Ю. Макаров // Газета «Бульвар» Гордона, № 7 (486), 15 лютого 2005.
7. Мігунова Т. Слово «телебачення» – архаїзм / Т. Мігунова // Телекритика. – К., 2011, № 10-11 (2010),
8. Мингазова А. Как стать телезвездой или профессия телеведущий. – [Електронний ресурс]. – Доступ до джерела: <http://www.primochka.ru/tema/textpage.asp?text=1569>
9. Мінню жінку . – [Електронний ресурс]. – Доступ до джерела: <http://www.zhinka.tv>
10. Петрова Н. Свободи немає там, де немає законів? / Н. Петрова // Телекритика. – К., 2011, № 1.
11. Регулярний просмотр телевизора укорачивает жизнь на пять лет / По материалам: [Meddaily](http://www.Meddaily) // «Зеркало недели. Україна» № 36, 12 — 19 октября 2012.
12. Цвик В. Л. Телевизионная журналистика: история, теория, практика: учеб. пособие / В. Л. Цвик. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 382 с.

В статье рассматривается специфика влияния телевидения начала третьего тысячелетия на духовно-нравственный мир современной молодежи.

Ключевые слова: *духовно-моральный мир, телевиденье, телевлияние.*

The author of the article substantiates the specificity of television influence in the beginning of the third millennium on the spiritual and moral world of modern youth.

Keywords: *spiritual and moral world, television, teleinfluence.*

Дейнегіна Т. О. – заслужений журналіст України, доцент кафедри культурології та кіно-телемистецтва Інституту культури і мистецтва Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г. П. Шевченко

УДК 37.037

ГУМАНІЗАЦІЯ ТА ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Р.В. Євсович

У статті досліджуються проблеми гуманізації і гуманітаризації вищої освіти в процесі її реформування. Визначається пріоритетність даної політики в сучасних умовах розвитку суспільства.

Ключові слова: *гуманізація, гуманітаризація, «деідеологізація», освітня реформа, педагогічні ідеї, «Перебудова».*

Принципово важливою парадигмою у розвитку сучасної цивілізації є невідпинне зростання ролі і місця фундаментальних, технологічних, інформаційних, прикладних та особливо соціогуманітарних знань у різних сферах діяльності людини. Людина-особистість є однією з реальних конкурентоспроможних ланок у цивілізаційному поступі сучасної України і саме інтелект українських громадян, їх розум,